



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift



Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

1. *H. Lausten-Thomsen*: Litteratur om Sønderjylland.
2. Den gamle Klagesang.
3. Sagn og Overtro fra Randerup.

Nr. 9. — 1. MARTS 1935. — 11. Aarg.

Sønderjyllands Kreditforening

Telf. 398 Haderslev Telf. 399

Aktieselskabet

Københavns Tarm Kompagni

Frederiksholms Kanal 26, København K.
Central 5595. Telegradr. Danskslagt.

C. M. Hess' Fabrikker A/S., Vejle VEJLE STØBEGODS

Forhandlere overalt!

NEW DEPARTURE FRIHJULSNAV

BEDST

BILLIGST

Københavns Havn

Nordens største Havn

Spare- og Laanekassen for Froes og Kalvsland Herreder
i Rødding
(stiftet 1872)
Kontortid 9—12 & 2—5.

Køb dansk Arbejde!

Banken for Brørup og Omegn.

Aktieselskab.
Kontortid 10—12 & 2—4.
BRØRUP.

Overfarten · Middelfart-Snoghøj

Korteste og bekvemmeste Overfart over Lillebælt.
Tilkørselsforhold ideelle. Moderne Færger.

Fra Middelfart: 1, 2, — 4, 5, 6, 7, 7,30, 8, 8,30, 9, 9,30, 10, 10,30, 11, 11,30, 12, 12,30, 13, 13,30, 14, 14,30, 15, 15,30, 16, 16,30, 17, 17,30, 18, 18,30, 19, 19,30, 20, 20,30, 21, 21,30, 22, 22,30, 23, 24.
Fra Snoghøj: 0,15, 1,15, 2,15, 4,30, 5,30, 6,30, 7,30, 8, 8,30, 9, 9,30, 10, 10,30, 11, 11,30, 12, 12,30, 13, 13,30, 14, 14,30, 15, 15,30, 16, 16,30, 17, 17,30, 18, 18,30, 19, 19,30, 20, 20,30, 21, 21,30, 22, 22,30, 23, 23,30.

Holsted Spare- & Laanekasse.

Kontortid: Holsted By 10—12 Fm., 2—5,30 Eftm.
Holsted St. Tirsdag, Onsdag og Fredag Fm. 10—12
Føvling hver Torsdag Fm. 10—12.

Fritz Heimbürger,

Juvelerer, Guld- og Sølvmedie,
Medaille- og Gravør-Værksted.

Største Leverandør af Foreningsemler og Sportspræmier.

Købmagergade 63 og 65. Telf. 7730.
København K.

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør
Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717
KØBENHAVN

FORLANG

A T L A SØLVPLET

HOS DERES GULDSMED
FRA
CARL M.COHR's FABRIKER

Forlang **Gulvtæpper**
fra
Sønderjyds Tæppefabrik
A. R. KJÆRBY
Højer

Horsens Landbobank ^A/₈

Kontortid 9½—2 og 4—5
HORSENS

Spare- & Laanekassen
for Kolding By og Omegn
Stiftet 1856
Reservefond ca. 1½ Million

DANSK ANDELS LIVSFORSIKRINGSELSKAB KOLDINGHUS

Jernbanegade 41 Kolding
Afdeling for Opsparingsuhre

Sparekassen for Haderslev Bys Omegn

Kontortid:
9—12, 2—4. Lørdag 9—1.
HADERSLEV

Folkebanken for Als og Sundeved A/S

Kontortid: 9—1, 3—5.
SØNDERBORG

Alfred Benzon

København

C. 194

Halmtorvet 29.

D. R. S. 

1. Marts 1935.

LITTERATUR OM SØNDERJYLLAND

(FOREDRAG I SØNDERBORG 22. JANUAR 1935)

AF H. LAUSTEN - THOMSEN

»Hver alder har sin kamp, sin sejer, sine helte, sit epos i sig selv.«

(Jens Baggesen: Min genganger og jeg selv.)

Emnet »Litteratur om Sønderjylland« frembyder to vanskeligheder for behandlingen. Det vil være aldeles umuligt at få mere end en brøkdel med af emnet, og der skal tages saa meget med, at behandlingen af det uundgaeligt maa blive tør; der er endogså fare for, at det kan blive en kedelig opremsning af forfatternavne og bogtitler. Emnets store omfang betinges dels af, at landet er et grænseområde, hvor en udefra kommende kultur søger at fortrænge den oprindelige; der kommer angrebs- og forsvarsskrifter; hvad der skulde være ren videnskab, stilles i formålets tjeneste. Tendenser virker æggende og forvanskende, giver større rigdom og mindre tryghed over dele af den litteratur, jeg skal tale om. Litteratur betyder oprindeligt alt skrevet, alt, der er fremstillet ved hjælp af bogstaver, litteræ; jeg kan kun nævne en lille del deraf, især af topografisk og historisk litteratur, bøger om stedlige forhold og de dertil knyttede minder.

Området er Sønderjylland, landet imellem Kolding fjord og Ejderen, nu delt imellem to stater, fra gammel tid et bytte for strid imellem to folkeslag, og her tales kun om, hvad der er skrevet om landet imellem Kongeå og Flensborg fjord og kun ganske lidt om dansk litteratur om Sydslesvig og forhold dernede.

Endda er emnet for stort: Jeg må lade bøger og undersøgelser ganke ligge, der med fuld ret kunde kalde på mange danske menneskers interesse i øjeblikket. Her er begrænsningens kunst det vanskelige. Naturligvis er der i enhver Danmarkshistorie og i, hvad der fra tysk side er skrevet om Schleswig-Holstein, tit også om hansestæderne o. s. fr. taget hensyn til sønderjydsk historie; det vil der her ikke kunne henvises til, så lidt som der kan gives en nærmere omtale af den »S ø n d e r j y l l a n d s h i s t o r i e« eller den »Geschich-

te Schleswig-Holsteins« ved P a u l s og S c h e e l, der er ved at udkomme. Kun må der aller først fremhæves, at den »Sønderjyllands historie«, der kommer i disse år under redaktion af Vilh. la Cour, Knud Fabricius, Holger Hjelholt og Hans Lund, synes at blive det naturlige udgangspunkt for enhver dansk system med vor landsdels historie, selv om den på mange steder ikke bliver det sidste ord i sagen.

Den begynder med et afsnit om »Landets tilblivelse« af Knud Jensen, og i litteraturfortegnelsen til dette henvises bl. a. til det andet store værk vi efter genforeningen har fået om Sønderjylland: T r a p: D a n m a r k, IX bind. Sønderjylland, der er som en stor guldgrube for den, der vil vide besked med enkeltheder i vor historie. Disse to værker må nævnes aller først, de giver grundlaget.

Naturligvis er de ikke det ældste om vor landsdel, det aller ældste er skrevet i guld, derefter det næste i sten. Først er der guldhornets indskrift »Ek hlewagastiR holtingaR horna tawido«, hvis første bogstav »e« taler om nordisk sprog i modsætning til tysk i; Ole W o r m s »De aureo cornu« 1641 giver den første fremstilling af det første fund og prøver at tyde dets billeder. Provsten i Åbenrå T r u e l s (Thorgillus) A r n k i e l giver 1702 i sin »Cimbrische Heyden-Religion« og »Cimbrisch Gulden Heyden Horn« en underlig labscovs af omfattende kundskaber og mærkelig sammenstillingsevne. Af de bøger, der senere behandler emnet, må nævnes: P. E. M ü l l e r: Antikvarisk Undersøgelse over de ved Gallehuus fundne Guldhorn (1806) og P. L a u r i d s e n s afhandling i Årbøger for nordisk oldkyndighed og historie 1908. Det betydeligste danske tydningsforsøg er af A x e l O l r i k i »Danske Studier« 1919. I H å n d b o g i d e t n o r d s l e s v i g s k e S p ø r g s m å l s H i s t o r i e, udgivet 1901 af F r. v. J e s s e n, et udmærket værk at slå efter i, har L. W i m m e r skrevet om guldhornene, og hans bøger om oldtidsmindesmærker må jo nævnes i første række: Sønderjyllands historiske Runemindesmærker 1892, ved siden deraf W o r s a a e: Om Slesvig eller Sønderjyllands Oldtidsminder 1865 og adjunkt C o n r. E n g e l h a r d t s: Thorsbjerg Mosefund 1863. Og så kan man jo søge i tidsskrifter. Iblandt disse må jeg naturligvis først nævne »S ø n d e r j y d s k e A a r b ø g e r«, der efter tilskyndelse af A. D. J ø r g e n s e n begyndte at udkomme i 1889 under redaktion af Gustav Johannsen, P. Skau og H. P. Hanssen, og hvori vor store historiker A. D. J ø r g e n s e n har været en flittig medarbejder. Ungdom må dog naturligt søge til hans »40 Fortællinger« og til hans samlede Værker for at lære ham helt at kende. Hans historieforsk-

ning og historieskrivning har været underligt levende i Sønderjylland i svundne slægtled og er vel værd at ty til endnu. Og i Årbøgerne har P. Lauridsen fra Jegerup skrevet, hvis »Da Sønderjylland vaagnede« kan nævnes ved siden af A. D. Jørgensens bøger. Sønderj. Aarbøger er i dag medlemsskrift for »Historisk samfund f. Sønderjylland«, der ogsaa udgiver det mere lettilgængeligt holdte »Sønderjyds k M a a n e d s s k r i f t«. Men jeg har jo her ogsaa grund til at nævne ældre tidsskrifter: »Staatsbürgerliches Magazin«, »Schl. Holst. Lauenburgische Provinzialberichte« og de fire bind »Slesvigske Provindsialefterretninger« fra 1860. Desuden er der naturligvis tilsvarende tyske tidsskrifter som »Zeitschrift der Gesellschaft f. Schlesw. Holst. Geschichte«, og »Nordelbingien«, medens det populære »Die Heimat« fra Kiel undertiden har mere tendens end historisk værdi.

Den gang, guldhornene lagdes i muld, har sproget nok endnu været urnordisk, skellet mod Angler næppe til stede og mod Sakser ikke så skarpt som senere. Det danske sprog i Sønderjylland udvikler sig dog kort tid derefter. Med hensyn til dettes studium må der henvises til Outzen og Werlauffs prisskrifter fra 1819; Lyngby: Sønderjysk Sproglære 1858; Hagerup: Det danske Sprog i Angel 1854; P. K. Thorsens Afhandlinger vedrørende Sønderjylland; Otto Schütt: Geschichte der Schriftsprache im ehemaligen Amt u. in der Stadt Flensburg 1919; især må dog fremhæves: Det danske Sprogs Historie af C. F. Allen 1857 og præsten i Burkal Johannes Kok: Det danske Folkesprog i Sønderjylland 1867.

Den politiske historie tager sit udspring fra Slesvig-Hedeby. Professor Scheel og P. Paulsen fra Vestered har udgivet de dokumenter, der belyser denne tids historie under ordtaget »Haithabuk«. Det er Hedeby i gammel form, de herrer er ikke fulgt med i sønderjyds k sprogudvikling; men udgaven er alligevel god. I spørgsmålet Hedeby og Danevirke må nævnes C. C. Lorenzens afhandlinger i »Historisk Archiv« i halvfjerdserne i forrige århundrede. Han var adjunkt ved domskolen i Slesvig — forøvrigt sammen med topografen I. N. Schmidt (Slesvig — Land og Folk), der ligger på Tinglev kirkegaard — Lorenzen var en flittig skønlitterær og historisk forfatter; hans »Fortællinger og Sagn fra Sønderjylland« er værd at huske. Der er få tidsrum i vor historie, der er så bredt og tit behandlet af videnskaben som dette, og vor tids udgravninger bringer os stadig ny kundskab om Hedeby. Fra tysk

side er der bl. a. den haderslevske professor Aug. Sachs »Geschichte der Stadt Schleswig« 1875, og »Das Herzogtum Schleswig« 1899, Philippsen & Sünksen: »Das Danewerk« 1907, fra svensk afhandlinger af Elis Wadstein, Sune Lindqvist, Curt Weibull i Lund og af Per Wieselgreen ved universitetet i Tartu (Dorpat) i Estland, fra dansk side: Johannes Steenstrup: Danmarks Sydgrænse 1900; Vilh. la Cour: Danevirke og kampene på vor sydgrænse 1917, og Lis Jacobsens morsomme: »Svenskevældets fald« 1929.

Det er emner fra de tider, da det danske folk opstaar; tidligere har der ligget tidsrum uden tydeligt skel imellem nordiske folk, endnu før uden skarpe skillelinjer mellem dansk og dets naboer. En gang i en fjern oldtid har folkene indenfor den gottonske folkestamme forstået hverandre; men så er vejene skiltes ad. Sprog-historien viser udviklingen og dennes resultat. Granskning af runeindskrifter har ført os et stykke tilbage ad denne vej. Stednavnes oprindelse ligger også forud for den tid, vi har klart belyst med skriftlige beretninger, men deres tale er dog dansk indtil Sli og dybt ind øst for Husum. Stednavneudvalgets »Sønderjyske stednavne«, der hidtil har behandlet Tønder og dele af Åbenrå amt, er her et kildeskrift af enestaaende værdi. —

Med hensyn til Ansgar og kristendommens indførelse må især henvises til F. Wedel: Den sønderj. Kirkes Historie indtil Reformationen og til A. D. Jørgensen: Den nordiske kirkes grundlæggelse og første udvikling; men også her er der fra svensk side ydet gode historiske Undersøgelser, især af Lauritz og Curt Weibull i Lund og af Elis Wadstein.

Snart når vi nu også hen til en tid, hvorfra vi har skrevne historiske beretninger, Adam af Bremens historie, Helmolds slavekrønike, helgenhistorier, årbøger, byretter o. l., jordebøger, klosterregistre; det bliver umuligt at tage alt med. Lad os først af vor tids behandling af disse emner nævne: Hans Olrik: Knud Lavards Liv og Gerning; Johs. Steenstrup: Venderne og de danske; Kr. Erslev: Valdemarernes Storhedstid.

Fra selve tiden må først nævnes Sakse, det enestaaende historiske værk, hvis rigdom synes uudtømmelig, og den omtrent samtidige Kong Valdemars Jordebog, der efter i århundreder at have hvilet i svensk bogsamling, er blevet et kildeskrift for nord-europæisk historie som kun yderst få, og atter og atter er blevet undersøgt og behandlet af nordiske historikere. Sidst har dr. Paul Johansen i Tallinn i to tykke bind behandlet et enkelt afsnit af

bogen »Estlandslisten«. Den sønderjydske del er endnu ikke indgående og grundigt behandlet fra dansk side. Omtrent i samme tid opstår *Løgumkloster brevbog*, udgivet langt senere af Langebek, omfattende munkenes korrespondance i broget skifte fra latin til dansk og plattysk og indeholdende et vældigt endnu langt-fra udnyttet stof til Sønderjyllands historie. Det samme gælder klosterets dødebog og de Ribe kannikers optegnelser »*Ribe Oldemoder*«.

Fra 13. århundrede er der to årbøger at nævne: *Den slesvigske årbog*, hvoraf vi kun har et flygtigt udtog ved *Anders Sørensen Vedel* af »den gamle Rolle, som kom aff Soer«, og *Ryd årbogen*, hvori en god dansk munk fra Ryd, nu Lyksborg, fortæller om grænsekamp, fra den gang Kovirke byggedes, til hertug Valdemar bryder Gottorp ned, der var som lås og slå for hele Danmark. Ved Valdemar Sejrs død skriver han: »Da faldt i sandhed kronen af de danskes hoved«.

Der er på dette tidspunkt ikke tvivl om nationaliteten ved Flensborg fjord. Selve byens skrå af 1284 er naturligvis på dansk:

»Hær byriæs bymens skra af flænsborgh. Fra wors hærræ aar thusænd wintær oc tuhundræth fyrsin tiughæ og fyrræ wintær, a fyrmer wor frugh aftæn, aldærmen oc rathmen oc ollæ bymen i flænsborgh lotæ scriuæ thinnæ scra, thær hærtugh woldemar af iutland gaf them oc stathfæst mæth sin naath oc wold, for thi at the hafth ey fyr stathæligh scra.«

Slesvigs gamle stadsret er vel ældre, fra 1200—1202, men overleveret på latin, og *Åbenrå stadsret*, der angives fra samme år som Flensborgs, er overleveret på plattysk, og den er ikke nedskrevet samtidigt. Skråen er udstedt på latin og stadfæstet af hertug Valdemar 1. maj 1335. *Haderslev* fik sin formelig udstedte stadsret i 1292, men enkelte bestemmelser i den går utvivlsomt over 100 år længere tilbage, således § 8:

»Um Byrett.

Engi Mand ma bryte Hellecht med nogerhande gierning, uthen den Dag, Viti og Modesti, ther Kunning wand Røe.« Det er genforeningsdagen, den dag da Kong Valdemar vandt Rygen, der allerede i fjern fortid var festdag i Sønderjylland.

Disse stadsretter er udgivne på en ypperlig måde 1855 af P. G. Thorsen.

Der er ikke meget af skriftlig overlevering fra Sønderjylland i de følgende århundreder. *Løgumkloster brevbog* føres videre op til reformationen. Fra midt i femtende er der udgivet en række vær-

difulde skatte- og jordebøger ved F. F a l k e n s t j e r n e og A n n a H u d e; men for tiden fra 1300 til efter reformationstiden må vi ellers ty til udgaver af dokumenter og breve for at få første håndsviden, og dem er der mange af. Med glæde imødeser vi på dette område Det danske litteraturselskabs udgave af Danmarks Riges middelalderbreve, som fru L i s J a c o b s e n har gjort rede for, og hvis sønderjydske stof i dansk oversættelse, hvor der er tale om latin eller tysk, vil blive udsendt med »Sønderjydsk Maanedsskrift«.

Der er også i vor tid kun skrevet lidt om dette tidsrum i vor historie; nævnes må dog K r. E r s l e v s bøger om Dronning Margrete og om Erik af Pommern. Ellers er det tidsskriftartikler og mere omfattende skildringer af dansk historie, vi må søge til. Dog er der ikke så lidt rent kulturhistorisk stof, for det meste dog behandlet i længere sammenhæng. Der kan peges på f. eks. C. N y r o p: Danske gilde- og lavsskråer fra middelalderen, M. M a c k e p r a n g: Dansk Købstadsstyre (1900) og H u g o M a t t h i e s s e n s bøger, især »Hærvejen«. Endvidere er fra selve tiden H o l s t e n e r p r æ s t e n s K r ø n i k e, som er samtidig med Erik af Pommern, oversat af Anna Hude 1903.

I det 16. århundrede møder vi en ny og frisk historisk interesse. Ikke blot udgiver K r. P e d e r s e n Sakse, men vi møder mænd som V e d e l, der oversætter hans store værk, og A r i l d H u i t f e l d t, der fortsætter det. Ribe bliver et helt midtpunkt for historiegranskning; her sidder både T h o m a s K n u d s e n fra Hygum, Peder Hegelund, Svaning, og ude på Liljebjerget selve A n d e r s S ø r e n s e n V e d e l. I Sønderjylland udgiver den sidste kongelige danske astrolog N i e l s H e l l e v a d (1564—1634) i 44 år sin almanak og en række historiske skrifter, og i Slesvig by sidder P o u l C y p r æ u s (1536—1607) og gransker i det gamle bispearkiv; han er Gottorpernes mand, men han forstår at værdsætte overleveringer. Han skrev en bispehistorie, først senere udgivet af sønnen Johan Adolf Cypræus. I Slesvigs historie, »Historia Slesvicensis«, skriver han bl. a.:

»Så længe der endnu er spor tilbage af dette værk (Danevirke), skal ingen glemsel udslette deres navne, som grundlagde og bevarede det; men den efterslægt skal dadles, som tillod, at vold og mur ødelagdes, da man dog havde kunnet og burdet bevare det uskadt uden udgifter eller arbejde«.

Midt i 17. århundrede, 1652, udkommer borgmesteren i Husum C a s p a r D a n c k w e r t h s »Neue Landesbeschreibung« med J o h a n n e s M e y e r s Kort, et værk af stor og blivende betydning.

For første gang prøver forfattere at give et fuldstændigt og sammenhængende billede af en landsdels udvikling og tilstand. Det er vor første topografi, en smuk forløber for vor tids »Trap«. Få år senere (1666) kommer H e i m r e i c h s Nord-fresische Chronik. Vi er nu så langt fremme i tiden, at arkiverne giver emne nok både til almen-, til lokal- og personhistoriske undersøgelser. Både i universitetsarkivet i Kiel, i det Kgl. bibliotek i København, i rigsarkivet og ved vore landsarkiver er der rige skatte at finde frem for granskere. Det nyeste af vore landsarkiver, det i Åbenrå, er vel værd at aflægge et besøg. Det er ikke kun et gemmested for gamle papirer, det er en studieplads, hvor man både kan finde studie-emne og studie-vejledning, og ethvert historisk studium vil i noget mon være bestemt af arkivernes beholdning og af bibliotekernes hjælpemidler.

I 1690 fødtes i præstegården i Karlum den senere professor A n d r e a s H o j e r, † 1739, opdraget i præstegården i Løjt; i den Holstein-Ledreborgske manuskriptsamling findes en stor del af hans historiske samlinger, medens en hel række bind fra hans hånd endnu ligger utrykte i gehejmearkivet.

E r i k P o n t o p p i d a n e r 8 år yngre end Hojer, fra 1723—34 præst på Als, 1748—55 biskop i Bergen. Han har skrevet en mængde historiske og religiøse bøger, hvoraf her først skal nævnes afhandlingen i første bind af videnskabernes selskabs skrifter: »Om det danske Sprogs Skiæbne og forrige saavel som nærværende Tilstand udi Sønder-Jylland eller Førstendømmet Slesvig«, »Annales ecclesiæ Danicæ«, o: Den danske kirkes årbøger, hvor der især i 3. og 4. bind gives mange oplysninger fra Sønderjylland, og hans store »Danske Atlas«, hvoraf han blev færdig med 3 bind. Det syvende bind (1781), der skyldes den flittige samler og udgiver studiosus J a c o b L a n g e b e k (1719—75), fortæller om Sønderjylland. Dennes storværk er ellers 9 bind »Scriptores rerum Danicarum«, hvorved han frelst vore værdifuldeste håndskrifter fra tidligere tid — deriblandt Løgumklosters brevbog og dødebog.

Der blomstrer i dette århundrede en værdifuld lokalhistorie frem. P e d e r T e r p a g e r i Ribe udgiver Ripæ Cimbricæ; J o h. M o l l e r i Flensborg udgav den store »Cimbricæ litterata«, O. H. M o l l e r skrev personalhistoriske og topografiske afhandlinger, og G e o r g C l æ d e n udsendte »Monumenta Flensburgensia«. Det synes at være en af sønderjydske historiske arbejdes nærmest liggende opgaver at gøre disse værker eller i det mindste dele af dem lettere tilgængelige ved kommenterede udgaver på dansk. A r n k i e l i Åbenrå er allerede nævnt. Historiske samlere i Slesvig var R e i n-

both og Ulrich Petersen, der i sin bog om Slesvig by især støtter sig til en ældre af Niels Hellevad, og Noodt udgav bl. a. 1744: Beiträge zur Erläuterung der Civil-Kirchen- u. Gelehrten-Historie der Herzogthümer Schleswig und Holstein. I Husum skrev Johann Lass og J. M. Krafft om deres by og førte således traditionen videre fra Danckwerths tid.

På tysk udkom 1710 Indledning til den slesvig-holsteenske historie i 7 bind af professor i Kiel Adam Henrik Lackmann og 1775 professor udi Verdsligviisdommen, Talekonsten og Historien ved Universitetet i Kiel Wilhelm Ernst Christiani: Hertugdømmene Slesvigs og Holsteens Historie.

I 1774 udkommer Johan Arndt Dyssel: Forsøg til en Indenlands Rejse og 1775 P. Rothe: Samlinger til Haderslev Amts Beskrivelse. De følges 1815 af Knud Aagaard: Beskrivelse over Tørning Lehn, tre gode bøger fra den vågnende nationalitetstankes første dage. De er fulgt af bøger af pastor Lautrup og for få år siden af en sydfra indvandret lærer Achelis. Ribes historieskriver blev overlærer Kinch, hvis værk er videreført af Hugo Mathiesen.

Om Tønder skrev 1861 provst Carstens, om Tønder amt 1906 seminarielærer Ottosen, begge på tysk. Også på tysk er præsten C. Rolfs: Geschichte des Kirchspiels und Fleckens Hoyer 1926. Flensborgs historie er op imod og i vor tid behandlet af C. C. A. Holdt, Chr. Voigt og professor Graef, og der foreligger 2 bind dokumenter fra byens historie ved Seidelin; Abenrå var emnet for en Række afhandlinger i Schlesw. Holst. Lauenburg. Provinzialberichte 1789—91, men har ellers først for et par år siden fundet sin historieskriver i W. Marstrand, der ligeledes for ganske nylig har behandlet Flensborgs aller ældste historie. Om Sønderborgs historie findes der næppe nogen samlet fremstilling, men der foreligger talrige afhandlinger, bl. a. i »Heimatsblätter für den Kreis Sonderburg«. Ude fra Sønderborg amt bør nævnes en afhandling af agrarhistorikeren Georg Hanssen: Landwirtschaftliche Zustände früherer Zeiten auf der Halbinsel Sundewitt, H. Ussing: Det gamle Als 1926 og J. Hanssen: Die Flurverfassungen der Dörfer auf der Insel Alsen im 17. u. 18. Jahrhundert.

H. V. Clausens rejsehåndbog Sønderjylland er jo på sit område enestaaende. Desuden må her nævnes det ældre og meget omfattende værk af Mejborg om Slesvigske Bøndergårde. Caroline Andersens bog om Gram foreligger kun som privattryk.

Om retsforhold er endnu v. Stemanns Geschichte des öffent-

lichen u. Privatrechts des Herzogthums Schleswig af 1860 det betydeligste. Om kirkelige forhold har vi H. N. A. J e n s e n : Versuch einer kirchlichen Statistik des Herzogthums Schleswig I—IV 1840—42 og en præstefortegnelse fra de sidste år af kommunelæge A r e n d s i Odsherred. Missionær J o n a s B r o d e r s e n fra herrnhutternes menighed i Christiansfeld har samlet en masse stof til en kristelig bevægelses historie i »Fra gamle Dage«.

Om kunst har vi bl. a. bøger af M a c k e p r a n g om de middelalderlige landsbykirker, af S a u e r m a n n om døbefonter, af R. H a u p t : Die Bau- und Kunstdenkmäler d. Prov. Schleswig-Holstein 1887—89 og arkitekt S m i d t s pragtfulde bog om Løgum kloster.

Af litteratur om Sønderjyllands almindelige, politiske historie i 18. århundred er der kun lidet at nævne. Det holstenske »Die Herzogthümer Schleswig-Holstein und die Neuzeit« af H e d e m a n n - H e e s p e n er et af de betydeligste værker om denne tid, desuden har hertugdømmets indlemmelse under kronen i 1721 fremkaldt en del litteratur, hvoraf E r s l e v s bog er den betydeligste.

Ellers må vi helt op til nationalitetstankens fremkomst for godt 100 år siden, inden vi møder en tid, der både bringer en nationalpolitisk historie og bliver udførligt behandlet af senere historie. Der er der en lille bog på 59 sider, der må nævnes frem for alle andre, professor C h r. P a u l s e n s »Det danske Sprog i Hertugdømmet Slesvig«, udgivet 1837 til en pris af 12 Skilling, den, der slutter:

»Det kan ikke være en Regjering ligegyldigt, om Kjærligheden til det fædrene Sprog, der hører til de bedste Følelser i et Folk, og er uadskillelig fra Nationalaand og Fædrelandssind, gaaer i Arv fra Slægt til Slægt, eller om den hentæres og uddør af Mangel paa fornøden Pleie.«

Ved siden af P. Lauridsens store værk blegner dog ellers det meste. Lad mig fra selve tiden nævne biografier skrevne af H. N. C l a u s e n om Chr. Paulsen, af L a u r i d s S k a u om Hans Nissen af Hammelev og P. Hiort Lorenzen. Laurids Skaus egen historie er skrevet af præsten M ø r k - H a n s e n, pastor H e r t e l s i M o l t r u p af sønnen Ludvig H., og en af sønderjydsk histories skønneste personskildringer er den, J o h a n O t t o s e n om ved århundredskiftet gav af P. Hiort Lorenzen. Chr. Flor har først for få år siden fundet sin skildrer i Th. R o u s t. Skamlingsbankefesterne er udførligt tegnede af K a r l H e d e, hvis borgerlige Navn var Davidsen.

Nationalbevægelsen, treårskrigen bringer en rig litteratur, »Dannevirke« begynder at komme i 1838, krigsskildringerne fra de sles-

vigske krige skal jeg slet ikke nævne; men nu kommer en tid, der er behandlet tit og indtrængende i utalte tidsskrift- og dagbladsartikler. Lad mig dog nævne de værdifulde 4 bind »Antislesvigholstenske fragmenter«, der fra 1848—51 udgives af professor A. F. Krieger, og Kr. Erslevs afhandling om Augustenborgernes arveret.

Jo nærmere vi kommer op imod vor egen tid, des mere må vi ty til dagens litteratur, »Dannevirke« og de dagblade, der fulgte efter dette, des tyndere sået bliver den sammenhængende behandling af det enkelte tidsrum i historien. Der opstår småpiecer og enkelt-afhandlinger og udkommer enkeltmands-erindringer.

Bøger af Orla Lehmann, Krieger og Madvig (Den nationale Politik) må rådspørges om dette tidsrum, Blaunfeldts minder fra Hütten herred og Mallings fra Husum, H. F. Fejlbergs »Fra heden«, der fortæller om Valsbøl sogn, og adskillige fordrevne præsters og andre embedsmænds minder, lette at finde i »Sønderjydske Årbøger« og andre tidsskrifter.

Fra samme tid er også J. Koks samling af Danske ordsprog og Allens lille bog om sprog- og folkeejendommeligheder.

Fra krigstiden har vi provst Høyer Møller (En gammel feltpræst) ypperlige bøger, og Axel Lindvald har samlet værdifuldt stof i »Stemninger og tilstande i Sønderjylland ved krigens udbrud 1864«, medens landets afståelse til Prøjsen-Østrig ellers synes at have virket ganske lammende på al historieoptegnelse i det fraskilte land. Først efter genforeningen har professor Aage Friis udgivet 3 store bind aktstykker om »Det nordslesvigske spørgsmål« på den tid. Ellers har vi kun lidt at henvise til fra årene 1864—89, gamle P. Skaus minder, pastor J. Johansen: Oplevelser i Sønderjylland, småbøger af pastor Mørk-Hansen, Hiort-Lorenzen: Erindringer fra Sønderjylland, nogle populære småskrifter af præsten Hans Kau og af Karl Hede, der er ikke meget; men A. D. Jørgensen er i virksomhed, han fremkalder »Sønderjydske Aarbøger«, han skriver i dem, han danner skole, hans »Fyretve fortællinger af fædrelandets historie« spredes i store oplag af sprogforeningen. Et stort og værdifuldt special-værk, skrevet i udlændighedstiden, er også C. F. Sommers bog om »Slægten Astrup« i Sønderjylland og i Norge.

Hvor småt det er i udlændighedstiden, vil De høre af, at jeg kun nævner seks bøger: Morten Eskesens brede fortælling om »Hans Krügers saga«, R. P. Rossens »Sønderjyllands historie i omrids«, Redaktør Jessens artikler og Vilh. la Cours lille

levnedstegning af ham, H. R o s e n d a l »Træk af danskhedens historie i Sønderjylland« og M. M a c k e p r a n g s »Nordslesvig«. Især de to sidstnævnte er gode at søge tilbage til, men vil man sætte sig ind i dette afsnit af vor landsdels historie, kan man lige så lidt nøjes med dem som med 5. bind af den ny »Sønderjyllands historie, Tidsrummet 1864—1920«. Så må man gå til H. P. H a n s s e n s 8 store bind. Så kommer man ikke uden om at søge til kilderne: arkiver, dagblade, småpiecer. Så slår det almindelige centralbiblioteks bøger naturligvis ikke til. Hvor gode og righoldige de sammenfattende fremstillinger er, så ligger den tid os så nær, at en skildring fra disse år nødvendigvis må præges af forfatterens egen stilling til det oplevede. Selv om man søger sandhed, er det ikke altid givet, at man fuldt forstår at se og optage den. Men selve det at søge er det værdifuldeste.

Genforeningens lykke bragte også bogstrømmen til at flyde, festskrifter, historiske fortællinger af yderst skiftende værdi, og efter den er der kommet lange rækker af bøger fra og om Sønderjylland, topografiske og historiske, almindelige fremstillinger og særbehandlinger, som ikke skal nævnes her.

Der har her kun kunnet fremdrages en del af litteraturen, og det har ifølge emnets natur endda måttet blive ensidigt.

Det har dog sikkert givet indtryk af en rig og fyldig litteratur, selv om også hullerne vil være lette at se. Der er gransket og skrevet, der er plads til megen ny granskning og fortælling på dette område. Daglig vokser emnet, stadig kalder nye enkeltheder på ny behandling, fordi det er selve livet, der er emnet, landets og folkets udvikling og skiftende kår, vore forfædres og vor egen skæbne.

Den må granskes, og mindet må bevares. — Om det bliver et godt og værdigt minde, afhænger af vor færd, om vi kan øve den, så den naturligt og værdifuldt kan føjes til vore fædres og en gang nævnes sammen med den som god dansk gerning i Sønderjylland. At øve den er vor sag, og øver vi den på rette vis, vil danske historikere aldrig savnes til at optegne også vort slægtleds skæbne og vor indsats i det danske folks liv.

Sammenhængen slipper ikke, vi er bundne af tidligere tiders oplevelser; sandfærdigt og upartisk at søge viden om dem og deraf drage lære for vor egen gerning, er et arbejde, vi ikke må lade ligge ugjort; men stiller vi det i en åndelig opfattelses tjeneste, religiøst, nationalt, politisk, gør vi arbejdet mindre og ringere. Det må ingen anden herre, intet andet mål have end sandheds erkendelse. Thi ingen lov er jævngod at følge som sandhed.

DEN GAMLE KLAGESANG

fra 1718, der aftrykkes her, er venligst meddelt Maanedsskriftet af Herning Museum:

En kort sammendragen Beretning/ Saavel om den første

Den 24. Dec. 1717.

Som den sidste endnu forfærdeligere

Vand = Flod /

Den 25 Febr. 1718.

Det hvilken GUD efter sin u-randjagelig Retfærdighed mange Lænder / Stæder / Byer oc Sogne hjemløgte / oc somme af dem plat ødelagt; Saasom icke allene i Landet Hadelen 309 Menniker / 1369 Heste / 6232 Stycker Horn-Øvæg / 2822 Faar oc 3865 Sviin ere omkommen / oc 79 Gaarder af Floden borttagen;

Men oc di Mark = Lænderne over 1000 Menniker / 3000 Stycker alle slags Øvæg oc 20000 Tønder Rug oc Korn giennem Floden ere bortdreden / oc ved 800 Gaarder ødelagt;

Foruden hvad Skade ellers andre Lænder oc Stæder saa vel ved den første som sidste Flod er paakommen.

Som med videre kan betragtes i følgende

V J S E /

At siunge under den bekendte Melodie:
Daag op / oc slaa paa dine Streng.

Trykt i Flensborg / Aar 1718.

1.

O! Christen Sjæl / betænk Guds
Vrede!
Som hand ey altid skiule vil
Ach! lad dig af hans Godhed leede
Naar dig hans Ord saa taler til:
Vær i din Vandel from for mig/
Saa skal min Godhed følge dig.

2.

Ved U-dyd maa sig Straffen finde/
Det følger som paa Natten Dag;
Med Dyd maa Naade sig forbinde/
Det er en u-modsigelig Sag;
Thi Dyd kan ey ved U-dyd staae
Og U-dyd ey god Lønning faae.

3.

GUd overseer tit nok den Synde/
Som hand at straffe Aarsag har;
Og tænker / at sig Bood skal finde/
Før hand med Ret til Riset tar;
Thi hand saa gerne gifver til/
Som vi ey Straffen lide vil.

4.

Dog / naar han blir til Vred opten-
det/
Saa er han og forfærdelig/
Hans gode Hierte blir omvendet/
Alligevel det angres sig
Naar hans Retfærdighed paastaa:
At den sin fulde Nøje faar.

5.

Naar da hand Vredens Skaal udgy-
der/
Saa stiller hand sig fiendlig and/
Da følger Plag paa alle Sider/
At mand dem ey undløbe kand;
Vi møde Straffen / hvor vi gaa/
Skiønt vi os skiule vil i Vraa.

6.

Hvor skulde Adam vel henflyve/
Da hand med Eva sig forkrøb?
Hvor skulde første Menn'sker blive/
Da Synde-Floden dennem greb?
Hvor skulde Sodoms Folk henfly/
Da Svofvel-Ild føll paa dends By.

7.

Ach! hvor skuld' Folket sig henvende
Hvis Land GUD af en heftig Flod
For kort en Tid lod overrende/
Da hans til Vred omvendte Mod
En saadan Straf paa Folket ført/
Som mand for lang en Tiid ey hørt.

8.

Thi mod de hellge Jule-Tide/
Da hver en Christ sig glæde veed/
Saaes Vester-Siøn saa heftig flyde/
Som mand den aldrig før har seet;
I det en skrekkelig Storm sig fandt/
Som giord' at Siøen overrandt.

9.

Om Jule-Aften kom Guds Vrede
Paa det Ditmarske Land med Hast/
Og lod af Vand de Bierg indstøde
Man ved den Siø-Sid had opkast/
Ja bød / at Floden maatte gaae
Hen / hvor mand hende før ey saae.

10.

De Bygninger hun nederlagde/
Som fast u-rørlig saae ud;
De Mennisker hun ogsaa plagde/
Oc følgd' hos mange Lefnets Slut;
Saa og blef meget Quæg bortført/
Samt Mærkens Grød og Vext forstørt.

11.

Det Eyderstædtske Land tillige
Har HERREN slik en Straf paalagt:

· Oc kand mand om det samme sige/
At Siøens u-sædvanlig Magt
Dends Egn saa ilde tilred't har/
At ingen Opkomst fast mer qvar.

12.

I Oldenburg er' mange Byer
Af samme Flodens Magt besøgt;
· Oc udaf samme Vredis Skyer
I Bremen Klagens Røst forøgt:
Thi Siøen / ey med minder Magt/
Her megen Skad til vej har bragt.

13.

I Hamborg hører mand oc klage/
At Vandet der stor Skade giort;
Oc at ved denne haarde Plage
GUD mangt et Christligt Hierte saart:
Thi Floden tog der meget Rof/
Og mangen i sit Skiød begrof.

14.

Paa mange andre skjønnne Steder/
Som ihand ey alle nefne veed/
Seer mand / hvorledis Folket græder
Om Skaden / det ved Floden leed;
Fordi mand intet før har hørt/
GUD saadan Hefn paa Folket ført.

15.

Det Land / som dejlig Grød kund'
give/
Sees endnu under Vandet staa/
At Mennisker der ey kand blive/
Men maa forandre deris Boe/
Og ved stor Far' oc Nøgenhed
Hos andre søge deris Brød.

16.

GUD veed / hvad hand end vil be-
gynde
Med os / som samme Straf forskyldt;
Thi / da vi daglig verre synde/

Og derved blive fra ham skilt/
Saa maa jo Straffen følge paa/
Skiønt vi i Sickerhed hen gaa.

17.

At Gud sig ey fra Vreden vendet/
De' seer mand ved den sidste Flod
Som atter sig disverre! hendet/
Da den endnu en større Graad
Paa Lænder oc paa Byer bragt/
Oc nogle af plat ødelagt.

18.

Det var om fem og tyfvend' Dagen
Sidstleden Februarij/
Da hørde mand en ynkelig Klagen
Om Flodens nye Tyrannj;
I det det Eyderstædtske Land
Oc andre / overflød med Vand.

19.

Den Flod / ved sidste Aarets Ende/
Har ey saa megen Skade skaft
End man kand ved den sidste kiende/
Som med en u-beskriflig Kraft
Hvad ved den første overblef/
Til største Skade nederref.

20.

Paa somme Steder kund'mand merke
At Vandet 4 Food højer var/
Derfor det oc med større Stærke
End første Floden / om sig skar.
Kort: Over sidste Flodens Nød
Mand sig ey nok at jamre veed.

21.

Ach! lader os til JESum skynde
Med ret oprigtig Bøn oc Bod/
At vi maa Naade hos ham finde/
Fordi hand er jo mild oc god/
Og har ey Lyst til voris Straf/
Om vi at synde lade af.

SAGN OG OVERTRO FRA RANDEPUR

SAMLET AF BØRN I RANDEPUR SKOLE

RANDEPUR SLAV

En Bro mellem Ballum og Randerup fik Navnet Randerup Slav. Sagnet fortæller, at Nisserne paa Gaarden Blæsbjerg i Skast og paa Gaarden Kringlum holdt et Slag her. Paa Gaarden i Skast var Høet ved at slippe op, og paa Gaarden Kringlum havde de snart Tørvene opbrændt. Saa begyndte Nisserne at stjæle fra hinanden; paa Hjemturen om Natten traf de hinanden ved Skellet mellem Randerup og Ballum, og da kom de op at slaas. Da Folk den næste Dag passerede Broen, fandt de Hø og Tørv og en lille rød Hue og et Par smaa Træsko. De kunde nu forstaa, at Nisserne havde været oppe at slaas, og herefter fik Broen Navnet Randerup Slav.

Ligeledes fortælles et Sagn om samme Bro. En Herremand red en Aften silde hjem fra Skast, da havde Folkene bundet en Tepotte i Hestens Hale. Da han kom til Broen, tabtes Tepotten ned paa denne. Naar Folk om Natten ved 12-Tiden passerede Broen, stod Tepotten der, og ingen turde gaa over, før Tepotten var forsvunden.

Peter Gotfred Dahlmann.

RANDEPUR SLAV.

Paa Grænseskillet mellem Randerup og Ballum ligger der et Stykke Hede, som kaldes »Randerup Slag«. Der fortælles, at i gamle Dage boede der Nisser paa Kringlum og i Skast. En Vinter var Tørvene paa Kringlum sluppen op, og i Skast manglede de Hø. En Nat vilde saa Nisserne fra Skast til Kringlum for at stjæle Hø, og Nisserne fra Kringlum vilde samme Nat til Skast for at stjæle Tørv til Folkene paa Kringlum. Paa Hjemvejen mødtes de paa Skellet mellem Randerup og Ballum, og det blev til Slagsmaal mellem dem. Folk kunde Dagen efter finde Hø og Tørv mellem hinanden dernede, og Stedet fik efter den Tid Navnet »Randerup Slag«.

Sagnet fortæller, at naar Folk passerede Broen over »Randerup Slag« ved Midnatstide, kunde de møde en Tepotte, som blev ved at hoppe foran dem, saa de ikke kunde komme forbi.

Gamle Folk her fra Byen fortæller en Historie om Degn Lassen og Bo Smed her fra Byen. De kom begge gaaende fra Skast en mørk Aften. De var lykkelig kommen over Broen, men faldt saa begge to i en Dyne. Bo Smed rystede af Skræk, men Degn Lassen sagde: »Lad os slaa Korsets Tegn over den og tage den med hjem.« Det gjorde de saa, og Dagen efter hørte de, at der var stjaalet Sengetøj paa Kringlum, og Tyvene har saa tabt noget af det ved »Randerup Slav«.

— — —
Ved Landevejen fra Randerup efter Ballum gaar der efter et gammelt Sagn en Tepotte over Vejen hver Nat Klokken tolv, Stedet kaldes Randerup Slag.

Der fortælles om, at der gaar en hovedløs Hest over Vejen ved Randerup Slag.

Nede ved Bækken i Lunde er der en Mark, som man ikke kan gaa igennem om Natten Klokken tolv, for saa løber man vild.

GENGANGERSTEN — GENFORENINGSSTEN

Der gaar et Sagn om Genforeningsstenen i Randerup. Stenen stammer fra Nørhus. Der boede engang en Herredsfoged, som blev kaldt Jacob Foged. Denne maa have været uretfærdig, for da han var død, »gik han igen«. Hans Gaard brændte i 1886, og da man skyldte til at bygge en ny op, kom man i Tanker om, at der gik et Sagn om, at den gamle Herredsfoged laa begravet der, og at der var en stor Sten oven over. Da de gravede der, hvor Stenen skulde ligge, fandt de den 3 Alen nede i Jorden oven paa en Pæl, som var rammet ned over den onde Herredsfoged.

(Fortalt af P. G. Dahlmann.)

OVERTRO

Naar man er tretten i Selskab til Bords, maa man som Nummer Fjorten sætte en Knappenaal i Borddugen. — Naar man faar et Blomsterskud foræret, maa man ikke takke for det, for saa gror det ikke. Man maa hellere tage det uden at spørge. — Naar en sort Kat løber over en Vej foran en Jæger, kan han lige saa godt vende om, for saa faar han ikke noget den Dag. — Man maa ikke ønske en Jæger Held og Lykke paa Jagten, hellere maa man ønske ham at brække Arme og Ben. — Naar man skal ud at rejse, og man har glemt en Ting, skal man ikke vende tilbage efter den, thi saa faar man Uheld paa Rejsen. — Naar Hanen galer ind ad Døren, betyder det fremmede. — Nytaarsny maa man ikke se gennem Vinduet, saa faar man Lus. — Klokken 12 Julenat rejser alle Dyr i Stalden sig op og nejer, men ingen Mennesker maa gaa til Stalddøren og kigge, for saa vil det gaa dem ilde.



Anders Lervad & Søn

Askov pr. Vejen

Fabrikation af: Haand- og Kunstvæve med alt Tilbehør, Høvlebænke og Værktøj til Sløjd og Huslid. - Bogbinderværktøj. - Kurvemager-værktøj. - Alt i prima Kvalitet med fuld Garanti og til billigste Priser. Priser paa Fortagende.

Støt dansk Industri

BRØRUP-VÆVEN.

Eneste danske Væv, der tilfredsstillende mange Krav, der stilles af Hjemmevæverskerne. - - - - - Forlang Tilbud!

Poul Clausen, Brørup, Leverandør til Væveskolen Askovhus.

Korups Have - Valby

Restauration - Selskabslokaler - Teatersal
Keglebane - Spilleværelser

anbefales til sønderjydske Foreninger.

C. Heckmann, Restauratør.

A/S FAKSE KALKBRUD

Frederiksholms Kanal 16 Telefon Central 9123.

GØDNINGSKALK

98 pCt. kulsur Kalk (am. Latitude) i Varen, 30mm den leveres - ca 100 pCt. passerer 1 mm Sigte



Svendborg Dampmølle

anbefaler sine forskellige fortrinlige Melsorter. Specielt „Navigator“ og „Saturn“

AKTIESELSKABET

Svendborg

Øxenbjerg

Dampmølle

Manitoba Best.

ALSISK FRØAVL

Sønderborg Telf. 18

Alle første
Klasses Stammer.

„DEGO“

Havregryn er
de sundeste

Dansk Paramenthandel

K. F. U. M., Gothersgade 115 A.
København K.

Kirke-Effekter, Tal til Kirketavler
Præstekjoler, Alter-Særkalke

Askov Sløjdskole

Vejen St. Felf. 17 Askov.
Skolen for Overgangsalderen.
Amtsunderst. skal søges inden 1. Juli.
Statsunderstøtt. søges indtil 15. Nov.
Skema og Skoleplan sendes frit.
Kristine og Anders Nielsen.

Kolding Staalbørstefabrik

K. Malta Nielsen

Kolding.

Spare- og Laanekassen i Aarhus.

St. Torv 6. Aarhus. Telf. 101.

Kontortid: 10-1 og 3-6.

Vejen Sparekasse.

Kontortid 10-12 og 2-4.

VEJEN.

A/S Det Nordiske Kamgarnspinderi, Sønderborg.

H. Rasmussen & Co. Aktieselskab.

Frederiksgade 37-39. Telf 59.

Odense.

Jernstøberier.

Væveskolen „Askovhus“

Indeh.: Paula Trock & HennyBaumann
Statsanerkendt teknisk Skole med 6 Maa-
neders Kursus, samt 2-ærig Kursus for
Lærende- og Erhvervsuddannelse.
Forlang Prospekt. Tlf. Sønderborg Nr. 1003

Dampmøllen Viktoria

Aktieselskab

ODENSE

Esbjerg Jernstøberi & Maskinfabrik

Jensen & Olsen

Esbjerg

Telf. 31



Gummistøvler

De Forenede Teglværker

Akts. ved Aarhus Akts.

Kontor: Parkallé 15,
Telf. 644. Aarhus. Telf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radial-
sten, glass. Tagsten
og Mursten.

Andelsselskabet Odense

Eksportslagteri

ODENSE

Husmandsbrandkassen for Danmark

Ca. 130.000 Medl. 1000 Mill. Kr. Forsikringssum. Reserver ca. 1,6 Mill. Kr

Moderat Præmie. Hurtig Afregning. Kulant Behandling

Nærmere Oplysninger faas ved Henvendelse til Distriktsforstanderne, Sognetillidsmændene eller Hovedkontoret:
Nørrevoldgade 16, København K., Telefon 383

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa
„Sønderjydske Maanedsskrift“
Kr. 6.00 aarlig.

B.K.

Andels-Anstalten Tryg.

(Gensidigt Livsforsikringsselskab)

Statsanerkendt.

Statskontrolleret.

Præmiereserve ca. 37 Mill. Kroner.

Samlede Aktiver - 42 - -

Hovedkontor: Rosenørnsalle 1. København.

Det danske Gødnings-Kompagni

København

Nykøbing F., Odense, Aalborg, Struer, Aarhus, Esbjerg, Sønderborg

Ældste og største
Gødningsforretning
i Danmark



Eneste Fabrikanter
af Superfosfat
her i Landet.

Salgskontor for Danmark for

A/S Dansk Svovlsyre- & Superphosphat-Fabrik

„BORREHUS“ HUSHOLDNINGSSKOLE

KOLDING (med Barneplejeafdeling)

Nye Kursus begynder 3. Novbr. og 3. Maj.

Amtsunderstøttelse kan søges inden 1. Juli og 1. Januar.

Skoleplan og nærmere Oplysninger sendes.

Kirsten Simonsen.

Skandinavisk Kaffe- & Kakao-Kompagni

Prihavnen, København. Telf. 9825.

F. L. Smidth & Co. A/S

Ingeniører og Maskinfabrikanter,

København K.

Vestergade 33

*Køb altid de blindes Varer
og støt dermed en god Sag.*

Blindes Arbejde A/S
Jagtvej. 183 - Tlf. 15986 - Kbhvn.

Børsteverer, Gulvklude, Kurvevarer, Ma-
drasser, Træsko, vævede Varer (Møbel-
og Gardinstoffer samt Hvidevarer)

Dansk Andels Ægexport

Vestervoldgade 7 & 9
Telf. 2126 - 11126 - København

Forlang altid
NYLAGTE **ÆG**
stemplet med D. A. Æ.-Mærke.

A/S DRUBIN

Fabrik for Trykfarver
Ottiliavej - København
Telf. 9090 - 12305

Støt

de sønderjydske

Jndsamlinger

Aktieselskabet

J. C. Modeweg & Søn

København

Engelsk Dansk Biscuits Fabrik A/S

Heimdalsgade 37 - København

Eriksen & Christensen A/S

Korn & Foderstoffer

ESBJERG

Telf. 1500

Spis

Nissens ægte Pumpernickel-Brød

Det er dansk!

Aabenraa Pumpernickelfabrik.

HANS DAU

Møbelsnedkeri — Antikviteter
Stilfuld Restaurering af gamle
Snedker- og Billedskærerarbejder

Ribe

A/S

Sønderjydske Frøforsyning
Aabenraa. Telf. 47.

Frøleveringerne er underkastet
Statsfrøkontrollens selvvirkende
Kontrol.

Alle 1ste Kl.s Stammer føres.